

FRIED ISTVÁN

Tiszatáj, SZTE – komparatiztika

A *Tiszatájban* első publikációm dátuma: 1982. 1. szám. Az előző esztendei, kelet-európai irodalmak problémáiról Szegeden rendezett, Köpeczi Béla által kezdeményezett, többnapos értekezleten elhangzott előadás szerkesztett anyagát tartalmazta. A gépiratot Annus Jóska kérte el, aki munkamegosztásban szerkesztette a folyóiratot Olasz Sanyival. Az értekezleten találkoztam velük először; a „fogadáson” a *Tiszatáj* „asztalánál” ültök, többen mentek oda hozzánk, én régen nem látott kollégáimmal beszélgettem inkább. Meg voltam győződve, találkozásom epizodikus marad, hiszen voltak ugyan kedves barátaim a JATE oktatói között, de Csongrád megye és Szeged híre enyhén szólva nem volt jó, én viszont jól éreztem magam az Országos Széchényi Könyvtárban (rengeteget olvashattam). Aztán a magam számára is meglepő fordulat következett, az 1982/83-as tanévben óraadóként működtem közre a komparatisták oktatásában, a következőkben félállású tanárként, 1984. július 1-től pedig főállásban tevékenykedtem Szegeden, 1985-ben már tanszékvezetéssel bíztak meg, majd nemsokára meggyőztek, hogy intézetvezető legyek. Ekkor pánikba estem, és elhatároztam, a hivatali „karriert” itt befejezem. Mind a dékánhelyettesi, mind a dékáni csábításnak ellenálltam. S hogy ezt megtettem, ebben a *Tiszatáj*nak is része volt, nem is csekély. Szélesre tárultak a közlés kapui, elsősorban a kelet-európai, kelet-közép-európai tárgyú kutatásaimra számítottak a szerkesztők, akikkel lassan-lassan baráti kapcsolatba kerültem, Vörös Laci kandidátusi bizottságában tagként funkcionáltam, Olasz Sanyi regénytörténeti könyvét lektoráltam, Annus Jóskával a folyóiratot mutattuk be a MTA Filológiai Bizottsága komparatiztikai szakosztályában. S amikor tanszékvezetőként már „berendezkedtem”, a hétnek 2 és fél-3 napját Szegeden töltvén, mind a mai napig, főleg tanszéki szobámban, hallgatói igényre hallgatva az Összehasonlító Irodalomtudomány „C”, majd „B” szakjának dolgoztam ki munkatervét, vizsgarendjét. A szak története valójában a XIX. század hetvenes éveiben kezdődött, Meltzl Hugó Kolozsvárt adta ki a világ első komparatiztikai folyóiratát (bántották is budapesti kollégái, a leginkább Heinrich Gusztáv), s minthogy az impériumváltást követőleg a kolozsvári egyetem jogutódja a szegedi lett, Zolnai Béla a romanisztika tanszéken folytatta Meltzl Hugó kezdeményezését, és folyóiratát, a *Széphalmot* is a komparatiztikai vizsgáldások rendelkezésére bocsátotta. A *Tiszatáj* aztán nem kevésbé igyekezett azon, hogy – Ilia Mihály érdemeit kiemelve – az élő magyar irodalom alkotásainak közlésével együtt helyet biztosítson annak, ami „világirodalom” címszó alatt futott (ezt teszi – helyesen – a mai napig), utóbb osztrák,

* 1947 márciusában indult útjára a *Tiszatáj* folyóirat. Története, e küzdelmekkel és eredményekkel teli 70 év nemcsak a mindenkori szerkesztőség története, de főképpen a lapot írással, gondolattal és étellel megtöltő szerzők, barátok és kollégák története. Közülük kértünk meg néhányat, hogy az ünnep alkalmából válasszák ki az elmúlt évtizedek *Tiszatájban* megjelent anyagai közül a számukra legkedvesebbet, melyet köszöntő soraik kíséretében ez alkalomból újra közreadunk. A 70 éves *Tiszatáj*át köszöntő ünnepi sorokat, valamint a lap archívumából kiválasztott régi-új szövegeket következő számainkban mutatjuk be.

horvát, szlovák, szerb/horvát/szlovén „blokk”-jaival, tematikus számaival kiszélesítette és hatásosabbá tette/teszi, ami valaha a Németh Lászlóhoz visszakapcsolódó kelet-európai rovatával méltán kapott elismerést. A magam részéről vállaltam, hogy tehetséges hallgatóink írásait közvetítem a *Tiszatáj*hoz (egyikük-másikuk Budapesttől Kolozsvárig, Debrecentől Bielefeldig, karunknak szinte valamennyi modern filológiai tanszékén fejt ki azóta a nemzetközi tudományosságban méltányolt oktatói és értekezői munkát); a *Tiszatáj* szerkesztősége nemcsak kiváló partnernek bizonyul(t), hanem a friss erők bekapcsolódását a szerkesztés sok időt és törődést követelő munkájába az egykori egyetemi hallgatók, jelesül: doktoráltak bevonásával oldotta meg. Így egyetemi oktatóként a kapcsolatok Szegeddel, természetesen munkaadómmal és még természetesebben a *Tiszatáj*val személyesek lettek; nem külső szerzőként, „lejáró” idegenként, hanem szegedi életem színhelyeként, létezésem fontos tereként töltöm itt napjaimat, vettem/veszek részt könyv- és folyóirat-bemutatókon; a *Tiszatáj Könyvtár* néhány darabjának írójaként nem csekély köszönettel tartozom a folyóiratnak, melyben közleményeim egyike-másika, nem egyszer felkérésre, jutott nyilvánossághoz, köszönettel továbbá azért karunknak és karunk hallgatóinak, hogy módot adtak arra, hogy dolgozataimat előadásaimon, szemináriumokon próbáljam ki. Ebben a folyamatban máig szívem melengető élmény, hogy sikerült Baka Istvánt megnyernem, tartson tanszékünk programján belül műfordítói szemináriumot. Nem tudom, hányszor volt Baka István életében maradéktalanul boldog, de a rövid időre, egyetlen szemeszterre szabott szemináriumának ötven hallgatója között, tanúsíthatom, nagyon boldog volt. A szemináriumot ketté osztottuk, hétfőn és kedden késő délután tartotta az akkori IX. számú teremben. Ennek a közös munkának köszönhető, hogy az eladdig kissé felületesen olvasott Baka-verseket alaposabban kezdtem vizsgálni; s olyan szuverén költészetre bukkantam (főleg a *Farkasok órájától*), melynek magyar és világirodalmi (nemcsak orosz irodalmi) vonatkoztatási rendszere messze túlnőtte az egyszerű rá-találás jelentőségét, s az egész magyar irodalomnak eseménye lett, mint azt a Kovács András Ferentől Bogdán Lászlóig ívelő poétai gondolkodás beszédesen igazolja vissza. Baka-tanulmánykötetemre Olasz Sanyi biztatott, ő is adta ki a *Tiszatáj Könyvtár*ban. A folyóiratnak addig is számottévó Tandori-élményem tudatosítása, elmélyülése okán szintén adós vagyok, Tóth Ákos diákköri dolgozatával kezdődő intenzívebb foglalatosságom igencsak erősödött, céltudatosabb lett a *Tiszatáj Könyvtár* (Tóth Ákos által sajtó alá rendezett) köteteivel. Egész lapszámot töltene be, ha valamennyi *Tiszatáj*-olvasmányomról be kívánnék számolni, Tószértől Kovács András Ferencig és tovább.

Ezúttal azonban (a szerkesztői felkérésnek engedelmességgel), egyetlen közlésről emlékeznék meg. Előrebocsátva, amikor Olasz Sanyi behozta tanszéki szobámba a lapszámot, külön felhívta a figyelmemet a rövid versre; általában nem volt ez szokása, telefonon olykor tájékoztattott, néha vitatkoztunk is (inkább én vitatkoztam, elképzelttem, ő bölcsen mosolyog), több évtizedes beszélgetéseink történetéből azonban erre az egyre különösen jól emlékszem. Már csak azért is, mert a verset azóta is ott őrzöm versemlékezetem kiemelt helyén. Gergely Ágnes *A 137. zsoltár* című két szakaszos verséről van szó (1993/1. szám¹), melyet azonnal beillesztettem a magam számára a zsoltár-átiratok közé (mint amilyen a tematikailag erre a versre utaló Ady-költemény, a *Sötét vizek partján*), másfelől az önkéntelen(?), akaratlan(?) Arany János-áthallásokra (többes szám!) lettem figyelmes. Egy helyzetudat pontos, határo-

¹ A mű újraolvasható az alábbi internetes elérhetőségen:
<http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/tiszataj/93-01/gergely.pdf>

zott elemzése – versben, amely az időbeli távolságot, a téri különbözőséget kevésbé az egymásra olvasás szövegtöviségével, inkább az egymásmellettség, a hasonlóná gondolás költői – metaforizáló – eszközeivel valósítja meg. A 137. *zsoltár* számú zött-énekének erkölcsi imperatívusa a felejtés-tiltás, az önazonosságnak az emlékezet fenntartó erejével történő kivallása. Ám a babiloni számúzetést visszhangzó és visszahangzó ének nem az elkülönülés fájdalmasan kényszerű dallamát zengi ki, hanem az azzal összecsengő másik dallammal, az Arany Jánoséval egyesülve, hirdeti, hogy nem a nyelvbe zártság, hanem a nyelvek, költészetek, dalamok egymás irányában való nyitottsága, ami versformát igényel, ami verssé válik; mert csak az válhat verssé, ami nem fordul vissza önmagába, hanem befogadja, örömmel teszi lehetővé, kiköveteli a belépést egy tágabb-hitelesítő szöveg-együttesbe. Kitérőképpen említem a szerkesztői szerencsét, hogy Gergely Ágnes versét Lászlóffy Aladár két verse előzi meg, a folyóirat-számot nyitó *Fehér ló fia* első bekezdését idézem: „Keleti vagyok, tízezer éve a nyugaton felejtve. Nyugati vagyok, örökre keletre ítélve. Szabad ember vagyok, csak kiszolgáltattott”. Visszarévedve a versben megidézett Arany Jánosra, a *Széchenyi emlékezetében* a legnagyobb magyar szájába prófétaí mondatot ad: „Elvész az én népem, elvész – kiálta – Mivelhogy tudomány nélkül való.” Az idézőjel Arany Jánosé, aki az 1857-es esztendő egy vigasztalan napján ültette át Ludwig August Frankl *Az utolsó főpap* című versét, amelyben a jeruzsálemi szentély feldúlását gyászoló főpap viaskodik a nemzethalálnak a XIX. században jól ismert képzetével, hogy Ady látomásában az Idő rostájaként fogalmazódják újra. Hogy Gergely Ágnes a maga poétikai elgondolásait érvényesítve miképpen szól a maga nyitott önazonosságáról, miként épül be Arany János hagyománya (de talán a prófétaí szót a maga jelképes üzeneteibe formáló Ady Endréé is), arról nyilván az itt, majdnem ötletszerűen, lejegyzett soroknál alaposabb tanulmány volna képes (az esetleges kétségeket is elosztatva) szólni. Annyit azért ide írok, hogy Gergely Ágnes verséhez hű maradt, a Vas Istvánal dialogizáló *A prédikátor álma* (igaz, ez utóbbi 2008-ból) igazoló példaként említenő. És még annyit: A 137. *zsoltár*-ban Jeruzsálem is, Arany János is rímhelyzetben van, a versszakok végén, különösen hangsúlyos helyzetben. Akkor is, most is értettem Olasz Sanyit, miért olyan fontos ez a vers. Mert egyike azoknak, melyek, nemcsak lehetséges kapcsolódásait szem előtt tartva, bár azért is, költészettörténeti pillanatként íródhatnak be a nagy verstörténések közé.